

AZ ORVOSTUDOMÁNY ÉS A HIT

Tulassay Tivadar

Sokáig abban a hiszemben éltem, hogy csak a magam erejéből jutottam előre. Ma már tudom, magasba mindenkor a mások szíve, karja emelt: szüleimé, szeretteimé, barátaimé, mestereimé. Gyökereket és szárnyakat kaptam. Köszönet érte.

A Szent István Akadémia megtisztelő tagsága és a székfoglaló előadás apropóján elgondolkoztam azon, miként változott meg életem során a világ, az euroatlanti civilizáció, a szüleimtől örökölt és megtanult értékrend, hogyan alakultak át, bomlottak fel értékes emberi közösségek és magányosodott el az ember, s mindez miképpen befolyásolja a tudományos kutatást. Előszörban azokra a mestereimre emlékezem most, akikről a kutatás célját, szépségét és misszióját megtanulhattam. Alázat és méltóság jellemzi azokat a nagy magyar tudósokat, akik élete fénysugárként világít a magyar és az európai szellemtörténet egén. Sütő András szerint az igazi tudós lámpást tart kezében, amellyel messze világítóan mutatja az utat. Azt is hozzáteszi, hogy a fényből magára esni kevés sugarat enged: azaz szemérmes és nem hivalkodó. Minél nagyobb tudós valaki és minél több bölcsességgel tekint a környező világra, annál nagyobb alázattal szemléli a természet és az ember titkait. Ez az alázat egyben méltóságot jelent. Az ilyen tudósok példája jelenti számomra a tisztesség, az igazságosság, a becsületesség és a hazaszeretet követendő mércéjét. Mivel a felelős értelmiségi lét nemzedékeket is összeköt, fontos annak a megfogalmazása, hogy mit adhatunk át az utánunk jövőeknek, tanítványainknak. Ez különösen a mai időben fontos, amikor a Diabolosz földi uralma minden határon túlínak tűnik. Tudomány és hit. Magyarázom a címet, hiszen a Diabolosz romboló hatása a definíciókban is tetten érhető.

Mi a tudomány?

Az Értelmező szótár szerint a természet, a társadalom és a gondolkodás törvényszerűségeitől, valamint a környező világ megismeréséről és tervszerű befolyásolásának módjairól szóló igazolható ismeretek rendszere. Ennél igazabb egy másik meghatározás: a tudomány az igazságra vonatkozó megismerő tevékenység. Célja kezdettől fogva ugyanaz, az igazság elfogulatlan kutatása, leírása és továbbadása.

Mi az igazság?

Az értelmező szótár szerint a helyesen felismert valóság; az, ami a valóságnak megfelel. A dolgok igaz, vagy tényleges állapota. Ez a Diabolosz meghatározása, relativizál, s a lényeg szinte eltűnik. Ennél lényeg-

Szárnyakat és gyökereket

re törőbben fogalmaz a Katolikus lexikon. Az igazság a lét minden létezőjének transzcendentális tulajdonsága. Minden igazság abszolút oka és normája Isten. He-lyesség, melyet kizárólag az értelem foghat föl. A teremtetett dolgok igazsága a legfőbb Igazságtól létesített igazság. A legfőbb Igazság a gondolkodás igazságának is létesítője; gondolkodásunk igazsága tehát csak létesített, de nem létesítő.

Vagyis nem létezik Istentől független igazság. Ezt tudhatjuk, hiszen Mesterünk mondta: *Azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról (Jn 18. 37). Én vagyok az út, az igazság...*

Mi tehát a tudomány? Az igazság keresése. Alapja a kíváncsiság. A kutatás a játékos ember, a homo ludens kíváncsisága. S bár a világ titkainak faggatása és megismerése soha el nem múló izgalmat okoz, és aki egyszer erre rákapott, örökre foglya marad, mégis e kíváncsiság nem lehet öncélú. Erwin Schrödinger utal

Jézus mindenhol való jelenléte

erre: „a tudomány játék, játék a valósággal, játék a kifent késekkel... Egy tudományos játékban ellenfeled a Jóisten. Nemcsak a játékot találta ki, hanem a szabályait is, amiket nem fedett fel előtted teljes egészében. A felét rád bízta, hogy te deríts ki, vagy te határozd meg. A kísérlet szigorú kard, melyet sikerrel foghatsz marokra a sötétség szellemei ellen, de szégyenletes vereséget is mérhet rád. A bizonytalanság abból fakad, hogy nem tudod mely szabályokat teremtette az Isten, mint örök érvényűeket, és melyeket hozza létre saját szellemi tehetetlenséged; a megoldás csak ennek a határnak a meghaladásával valósulhat meg. Mert – ha tényleg így van – az Isten és a közted húzódo képzeletbeli határt ostromlod, azt a határt, mely lehet, hogy nem is létezik”. Schrödinger szerint tehát az emberi tudás korlátozott, és tévedésre hajlamos. A tudomány fejlődése evolúciós folyamat: a hipotézisek, a teóriák szüntelenül megütköznek a valósággal; sok kiselejteződik, helyette újabbak jönnek. A tudomány fejlődése ezért egyfajta állandó javítás eredménye, hiszen tükrök által mindig csak homályosan látunk. Nincs biztos tudás: a tudományos állításokat átmenetileg igaznak fogadjuk el, egészen addig, amíg nincs rájuk cáfolat. „A tudományos tudás messze a legjobb tudásunk; és mégis a tudományos tudás is csak feltételezett tudás” – fogalmaz a más erkölcsi és filozófiai nézeteket valló Karl Popper is.

„Isten és a közted húzódo képzeletbeli határt ostromlod, mely lehet, hogy nem is létezik” – mondja Schrödinger. Ennek a mondatnak mély teológiai tartalma van, hiszen a határ a Teremtő és a teremtet között Édentől keletre vált kínzóan fájóvá. A Paradicsomkertben az ember – Isten lét-terében, az ingyenes és korlátlan szeretetben – művelte és őrizte a kertet, értet-

te a természetet. Az Édenkert az a hely, ahol az ember harmóniában a Teremtővel és a teremtményekkel, hivatását betöltve kibontakozhat, és az Istentől rendelt boldogság részese lehet.

A lázadással felborult a harmónia Isten, a teremtés és az ember között. A bűn megjelenése óta a világ tökéletlenségei – melyek egyben arra is utalnak, hogy Isten olyan fejlődő világot teremtett, amely az ember közreműködésével juthatna el a beteljesedésre – a szenvedés forrásai lettek.

Bűnbeesésünk tehát az emberi szabadság bukása, a szabad akarat kudarcra volt, s általa tágult a szakadék a megismerhető és a megismerés között. Így a tudományos kutató csak törekszik a megismerésre, annak teljességéhez – az örök érvényű törvények és saját szellemi tehetetlenségünk közötti szakadék okán – miként Schrödinger mondja, nem juthat el.

A tudományos kutatásban tehát az igazságot keressük. És mi az eredménye? A természettudományos igazságok megismerése kitérít a lehetőségeinket, kényelmesebbé teheti életünket, megoldást kínál sok kérdésre. De a természettudományos igazságok megismerése nem tesz szabaddá, mert az anyag nem szabad. S vajon jobbra teszi-e életünket? Általában igen, de a rosszra hajló szabad akarat az ellenkezőjét is elérheti. A képes vagyok rá, tehát megtehetem mentalitás félre-tetesi az erkölcsöt. Gondoljunk az atombombára.

Sorsunk ... attól függ, – mondta Joseph Ratzinger – sikerül-e megvédenünk az ember méltóságát a technika világában. A technológiai-természettudományos kornak ugyanis különleges kísértése van e téren... létrehozott egyfajta bizonyosság-felfogást: csak az számít bizonyosnak, ami a kísérletek vagy a matematikai tételek segítségével igazolható. Olyan bizonyíthatóság ez, amely nem tűr ellentmondást. Ez persze egyfajta szabadságot ajándékozott az embernek a félelemtől és a babonáságtól, s egy bizonyos hatalommal ruházta fel a világot felett. E pozitívum mellett azonban ott a kísértés, hogy csak azt tekintsük értelmesnek, elfogadhatónak, amit kísérletezés vagy számítás igazol. Ahol fellép ez a kizárólagosság, ott már csakis a bizonyosságnak ezt a meghatározott formáját tekintik értelmesnek. Ily módon a tudás által ajándékozott jóból az ember elleni merénylet lesz. Ez ugyanis azt jelenti, hogy az erkölcsi valóság, amelyet a gondolkodás nem tud a fenti módon megközelíteni, többé már nem számít, illetőleg az irracionálisnak, a leküzdendőnek a birodalmába tartozik. Végül is a fizikára vezeti vissza az etikát. S ekkor az ember csakis képességeinek határát ismeri el határként, és tagadja az erkölcsi alapokon álló, „helyes-e megtenni határát”. Ha a képesség fennállása egyben a „meg szabad tenni”-t is jelenti, ott kihuny bennünk az, ami minket emberré tesz.

Hogyan közelítjük meg a titkokat?

Az európai kultúrának 3 korszaka van. Az antikvitásban az ember a természethez, a világhoz méri önmagát.

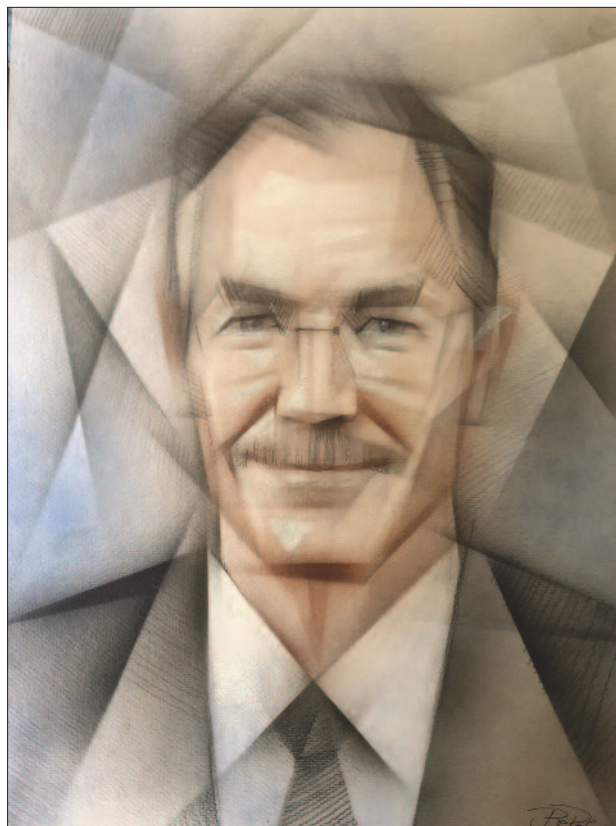
A kereszténység korában Istenhez. Az újkorban viszont az ember magát önmagához méri. Antropocentrikus és egocentrikus. Ha viszont magamhoz mérem magamat, akkor nincsen mércém. Az antik és a keresztény korszak objektív mércét adott az embernek. Azért ebben az időben a természettörvényeket elfogadták és tiszteletben tartották. A modernitás az embert kifordította önmagából. Napjainkban az abszolút értékekkel rendelkező világ és a relativizálódott emberi értékvilág összeütközése látható. És ez torzítja a világ titkainak megismerését. „Megdöbrent – írja Schrödinger –, hogy mennyire hiányos az engem körülvevő valódi világról megrajzolt tudományos kép. Rengeteg tényszerű információt közöl, a tapasztalatainkat lenyűgöző rendszerbe szedi, azonban rémesen hallgat minden olyan dologról, ami igazán közel van a szívünkhöz, ami ténylegesen számít.”

Mindez azért van, mert a magát haladónak gondolt világ elfelejtkezett Istenről. „A Sínai szövetségben a kultusz, a jog és az ethosz egymással felbonthatatlanul összefonódik” – mondja Joseph Ratzinger: A liturgia szelleme című művében. „Egy olyan jog, amely nem erkölcsi megalapozottságú, jogtalansággá válik. Egy olyan erkölcs és jog, amely nem Istenre tekint, lefokozza az embert, mert megfosztja annak a lehetőségétől, hogy a végtelenre és az örökre tekinthessen. Ezzel a látszólagos „felszabadítással” az embert az uralkodó többsége diktatúrája alá rendeljük, véletlenszerű emberi mérték alá, amely végső soron erőszakot tesz rajta.” És ez a helyzetleírás illik a tudományos kutatásra is, vagyis a kutatás is igényli az erkölcsi alapot. Ami azonban – ha őszintén szívünkbe tesszük kezünket – nincsen jelen a posztmodern korban. A kutatás is kíméletlen versennyé vált, ahol a pénzszerzés dominál, a forrásokhoz való hozzáférés motivál és a kapcsolati tőke irányít.

Érdemes-e, kell-e szükséges-e tudományos kutatást folytatni?

„...töltsétek be a földet, és hajtsátok uralmatok alá!” (Ter 1,28). Vagyis ismerjétek meg lényegét.

Az ember feladata, hogy uralkodjon a földön, vigyázzon és gondoskodjon minden rajta élőről; vagyis Isten képviselője legyen a földön. „Isten képmásának” lenni kiemelt állapotot és transzcendens értéket kölcsönöz az embernek. Hans Walter Wolff, protestáns biblikus teológus értelmezése szerint az ember Isten helytartójaként magát a teremtő Urat képviseli, és felelősséggel tartozik az ebből fakadó hatalma gyakorlásáért. A bibliai teremtéstörténet transzcendens kontextusba, Istennel kapcsolatba helyezi az embert, és ezáltal bemutatja az élete értelmét és célját. A teremtés nem fejeződött be, mert ha így lenne, a teremtett világ visszahullna a semmibe. Az ember a teremtésben folyamatosan társa az Istennek. A „művelje és őrizze” felhívásban az utóbbit jelölő héber szó nem aktivitást, hanem egyfajta rácsodálkozást jelent: ülünk le és cso-

Tulassay Tivadar

dáljuk meg, milyen jól működnek a dolgok nélkülünk is. A csodálkozás ebben a vonatkozásban transzcendens is. A teremtett világban egyedül az ember tud csodálkozni. A csodálkozás ezért a kutatásban is alapvető, összefügg a kíváncsisággal.

A kutatásra tehát Isten hív minket. A hívás a teremtésben kezdődik. Ugyanis Isten a nemlétezőből hívott elő minket. Szólt és lettek, parancsolt és létrejöttek. „Szaporodjatok és sokasodjatok, töltsétek be a földet, és hajtsátok uralmatok alá!” A világ megismerését, a kutatást is csak ezzel a felismeréssel szabad és lehet művelni: Isten társai vagyunk a teremtésben, s vele állandó kapcsolatban vagyunk, akár akarjuk, akár nem. És arra is emlékeznünk kell, hogy a kutatással az igazságot keressük. Ennek mindenén túlmutató üzenete van: „az igazság szabaddá tesz benneteket” (Jn 8,32). De csak akkor, „ha kitartotok tanításomban, valóban tanítványaim lesztek” (Jn 8,31).

Mindezek a gondolatok lassan fogalmazódtak meg bennem. Szükséges volt, hogy elérjek egy bizonyos kort, no meg azoknak a mestereknek a példája is, akikről nemcsak az orvostudományt, hanem az igazság keresését is megtanulhattam. Ilyen ember volt Heim Pál, a múlt század első évtizedeiben élt zseni, aki új alapokra helyezte a gyermekgyógyászatot. Elsőként kezdett foglalkozni a csecsemők só-víz háztartásával és kiválasztotta az Élettani Intézet fiatal munkatársát, Kerpel-Fronius Ödönt, akit aztán igazi mentoromnak te-

kinthettem. De miért is fontos a só-víz háztartás? Szent-Györgyi Albert azt mondta, hogy „*az élet a molekulák tánca a vízben*”.

Mit adhatsz tanítványaidnak? Amit gyermekeidnek: „*A legtöbb, amit gyermekeinknek adhatunk: gyökerek és szárnyak*”. Miért fontosak a gyökerek? A választ legjobban Vári Fábián László kárpátaljai költő fogalmazta meg: Mert „*az almafa szíve nem a zöldellő lombokban lüktet, Ártó kezek és kártékony fogak elől biztonságosabb helyre, a gyökerekbe rejtette azt a Gondviselő*”. Tudatni kell tanítványainkkal, amit meg-

tanultunk, a tudást, a kultúrát, a műveltséget, a tisztességet és a keresztek értelmét azért, hogy szárnyalni tudjanak. Ahogy Pilinszky János mondta: „*Nem az a fontos, hogy a madár hányszor csap a szárnyával, hanem, hogy íveljen.*”

A Szent István Akadémián 2025. május 12-én elhangzott székfoglaló előadás alapján.

A grafikákat Boros Attila festőművész készítette.